

ПРЕЗИДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

06.09.2023

м. Київ

№ 313

Про екологічні наслідки
руйнування греблі Каховської ГЕС

Заслухавши та обговоривши доповідь директора Інституту гідробіології НАН України члена-кореспондента НАН України С.О.Афанасьєва «Про екологічні наслідки руйнування греблі Каховської ГЕС», Президія НАН України відзначає, що науковцями інституту проведено комплекс досліджень з якісного й кількісного оцінювання екосистемних трансформацій, спричинених руйнацією греблі Каховської гідроелектростанції і подальшого перебігу цієї катастрофи та її можливих негативних наслідків для навколишнього середовища, а також підготовлено пропозиції для органів виконавчої влади щодо вжиття необхідних заходів.

Знищення 6 червня ц.р. греблі Каховської ГЕС за оцінкою військових відбулося через її мінування та підриг окупаційними військами РФ. Як результат у зоні лиха опинилося понад 16 тис. людей та 80 населених пунктів. Руйнування греблі призвело до значних людських жертв та масштабної екологічної катастрофи і має всі ознаки воєнного злочину та екоциду.

Під час підригу греблі Каховської ГЕС і як наслідок осушенні та фрагментації Каховського водосховища сталася катастрофічна загибель багатьох водних рослин і тварин. Через пришвидшення й турбулізацію течії нижче Каховської ГЕС нищівного впливу зазнали різні складові водних та прибережних екосистем, відбулося значне опріснення Північно-Західної частини Чорного моря. Донні біоценози, планктонні угруповання, плавні й прибережна рослинність вздовж основного та найбільших гирл дельти, а також значної частини Дніпровсько-Бузького лиману були майже повністю знищені (змиті або засипані донними наносами) потоками води за перші чотири доби. Загальна біомаса планктонних водоростей, що виносилася з Каховського водосховища впродовж першого тижня після руйнування дамби, становила від 8 до 17 тис. тонн на добу, а розрахункова маса безхребетних, що загинули, перевищила 10 тис. тонн.

Внаслідок підриву ГЕС насамперед було знищено молодь риби. Загалом постраждали популяції понад 70 видів риби, серед яких 18 є червонокнижними, зокрема осетрові риби, що здійснювали нерестову міграцію та сконцентрувалися біля греблі. Суттєво підірвано популяцію морського судака-буговця (*Sander marinus*).

Розрахункова загальна іхтіомаса водосховища становила 12 тис. тонн товарної риби. Біомаса донних безхребетних на різних глибинах та типах донних ґрунтів Каховського водосховища варіювала й місцями сягала десятків кілограмів на квадратний метр дна – це так звані поля дрейсени, які розташовувались переважно на глибинах від 2 до 6 м, а після спустошення водосховища опинились на поверхні.

Загальні запаси фітомаси вищих водних рослин у Каховському водосховищі, які внаслідок його осушення та фрагментації можуть спричиняти вторинне забруднення води Дніпра та водоносних горизонтів, становлять 30-50 тис. тонн, а загальна маса безхребетних тварин близько – 200-500 тис. тонн.

За даними супутникових знімків відбулася фрагментація Каховського водосховища на 5-8 великих водойм, об'єднаних течією старого русла Дніпра, 15-20 середніх та великих водойм, що втратили прямий зв'язок із Дніпром, й декілька сотень середніх і малих відокремлених водойм. У більшості малих водойм, імовірно, сталася загибель основних складових гідробіоценозу. У водоймах, які мають прямий зв'язок з основним руслом Дніпра, масової задухи гідробіонтів поки що немає. Подальша доля середніх та великих водойм вирішуватиметься взимку після настання льодоставу.

Фахівці Інституту гідробіології НАН України запропонували ряд можливих заходів зі зменшення негативних явищ від підриву греблі Каховської ГЕС. Це, зокрема, запровадження попусків води з верхніх водосховищ каскаду в «пульсовому режимі»; за можливості максимальне наповнення Дніпровського водосховища та пуск води через водозливи задля аерації водних мас; заходи з об'єднання найбільших фрагментованих водойм із руслом Дніпра; підняття рівня води в руслі й виходу її на заплаву за рахунок часткового або повного перегородження русла у вузьких місцях (може бути декілька вздовж водосховища) шляхом гідронамиву або відсипання ґрунту чи каміння тощо; кардинальним рішенням є якнайшвидше спорудження перемички в районі зруйнованої греблі Каховської ГЕС та підняття рівня води, що дасть змогу відновити зв'язок відокремлених фрагментів з руслом Дніпра й врятувати гідрофауну, яка приречена на загибель у замкнених водоймах. Розуміючи безумовну необхідність відновлення водосховища як джерела води для різних галузей промисловості, енергетики,

сільського господарства, водозабезпечення населення і забезпечення сталого екологічного стоку, науковці Інституту гідробіології НАН України під час вирішення питання щодо подальшої долі Каховського гідровузла пропонують:

– обрахувати та розглянути можливі варіанти з одамбуванням північно-східної мілководної частини Каховського водосховища (територія Великого Лугу) й створення там квазіприродних лучних екосистем;

– розрахувати оптимальний об'єм водосховища та розглянути можливість створення ефективного рибоходу для осетрових та інших прохідних видів риби (інститут має досвід розроблення технічних умов для проектування рибопропускних споруд, що реалізовано як в Європі, так і в країнах Азії);

– під час заповнення ложа водосховища передбачити створення штучних нерестовищ для осетрових, а також інших видів риби, влаштування біопозитивних споруд.

Президія НАН України постановляє:

1. Доповідь директора Інституту гідробіології НАН України члена-кореспондента НАН України С.О.Афанасьєва «Про екологічні наслідки руйнування греблі Каховської ГЕС» взяти до відома.

2. Доручити:

– Інституту гідробіології НАН України (член-кореспондент НАН України С.О.Афанасьєв) включити до поточної або нової відомчої тематики дослідження екологічних наслідків руйнування греблі Каховської ГЕС та шляхів їх мінімізації;

– відділенням наук про Землю, фізико-технічних проблем енергетики, ядерної фізики та енергетики, загальної біології, економіки, історії, філософії та права НАН України забезпечити проведення до 03.11.2023 відповідними установами НАН України досліджень, пов'язаних з обрахунком економічних, екологічних, гідрологічних та інших наслідків руйнування греблі Каховської ГЕС в середній і довгостроковій перспективі, а також історико-археологічних досліджень раніше затоплених земель Великого Лугу. Здійснити розрахунки для визначення оптимального варіанта відновлення Каховського водосховища за гідробіологічними, економічними, енергетичними, екологічними, біологічними та іншими показниками і подати їх до Робочої групи НАН України з аналізу наслідків руйнування греблі Каховської ГЕС;

– Робочій групі НАН України з аналізу наслідків руйнування греблі Каховської ГЕС (академік НАН України В.Л.Богданов) опрацювати матеріали зазначених досліджень і надіслати до відповідних центральних органів виконавчої влади пропозиції щодо зменшення негативних наслідків прориву Каховської греблі та можливих варіантів відновлення Каховського водосховища.

3. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на Науково-організаційний відділ Президії НАН України.

Президент
Національної академії наук України
академік НАН України

В.о.головного вченого секретаря
Національної академії наук України
академік НАН України

Анатолій ЗАГОРОДНІЙ

Вячеслав БОГДАНОВ